

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่องทัศนคติของพนักงานปฏิบัติการฝ่ายผลิตชั่วคราว ที่มีต่อระบบความปลอดภัยในการทำงานบริษัท แอล ที อี ซี จำกัด จังหวัดลำพูน ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 แนวคิดเรื่องทัศนคติ (Attitude)

ความหมายของทัศนคติ (สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) ธรรมานะ, 2545)

ทัศนคติ คือ ผลผสมผสานของความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คนใดคนหนึ่ง สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งๆ ซึ่งออกมาในรูปการประเมินค่าอันอาจเป็นไปได้ในทางยอมรับหรือปฏิเสธได้ และความรู้สึกเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งขึ้น ดังนั้นพฤติกรรมของมนุษย์ก็คือการแสดงออกซึ่งทัศนคติของเขา อันเป็นผลมาจากความคิด ความเชื่อ ความรู้ ประสบการณ์ ภูมิหลัง และการเรียนรู้ที่ผ่านมาของบุคคลนั้นๆ ในแง่ของความเชื่อนั้น ทัศนคติทุกทัศนคติจะรวมเอาความเชื่อเข้าไว้ด้วย ทั้งนี้มีได้หมายความว่าความเชื่อทุกอย่างจะเป็นทัศนคติ เมื่อทัศนคติของบุคคลถูกรวบรวมไว้ด้วยกันอย่างมีโครงสร้างหลักระดับ นั้นก็คือ ระบบค่านิยม และเมื่อบุคคลมีความแตกต่างกัน ทัศนคติของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งเดียวกันจึงแตกต่างกันไปด้วย

องค์ประกอบของทัศนคติ

1. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) องค์ประกอบด้านความรู้สึกนี้จะ เป็นสภาพทางอารมณ์ (Emotion) ประกอบกับการประเมิน (Evaluation) ในสิ่งนั้นๆ อันเป็นผลจากการเรียนรู้ในอดีต ดังนั้นจึงเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกอันเป็นที่ยอมรับ อาทิ ชอบ ถูกใจ สนุก หรือปฏิเสธต่อสิ่งนั้น อาทิ เกลียด โกรธ ก็ได้ ความรู้สึกนี้อาจทำให้บุคคลเกิดความยึดมั่นและอาจแสดงปฏิกิริยาตอบโต้หากมีสิ่งขัดกับความรู้สึกดังกล่าว

2. องค์ประกอบด้านความคิดความเข้าใจ (Cognitive Component) ความคิดความเข้าใจนี้จะเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้หรือความเชื่อซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ในประสบการณ์ต่างๆ จากสภาพแวดล้อมอันเป็นเรื่องของปัญญาในระดับที่สูงขึ้น อาทิ นักบริหารหรือผู้บังคับบัญชามีความคิดหรือมีความเชื่อว่าผู้ใต้บังคับบัญชาของเขานั้นมีลักษณะของความเป็น

ผู้ใหญ่ สามารถปกครองตนเองได้ ดังนั้นเขาจึงให้ความเป็นอิสระในการทำงานแก่ผู้ได้บังคับบัญชา หรือเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการทำการวินิจฉัยสั่งการ

3. องค์ประกอบด้านแนวโน้มของพฤติกรรม (Behavior Tendency Component) หมายถึง แนวโน้มของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมหรือปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนชอบหรือเกลียดอันเป็นการตอบสนองหรือการกระทำในทางใดทางหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งเรานั้นๆ อาทิ บุคคลที่มีทัศนคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย หรือมีความคิด ความเชื่อความรู้สึกที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย บุคคลผู้นั้นก็มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมหรือการ แสดงออกใด ๆ ที่เป็นการสนับสนุนหรือส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยอันเป็นพฤติกรรมแบบเข้าหาหรือแสวงหา (Seek Contact) ตรงกันข้ามหากมีทัศนคติต่อสิ่งนั้นๆ ไม่ดี ก็จะเกิดพฤติกรรมในการถอยหนีหรือหลีกเลี่ยง (Avoid Contact)

ประเภทของทัศนคติ

ทัศนคติของบุคคลแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. ทัศนคติเชิงบวกหรือที่ดี เป็นทัศนคติที่ชักนำให้บุคคลแสดงออกถึงความรู้สึก อารมณ์จากสภาพจิตใจได้ตอบในด้านดีต่อบุคคลอื่น หรือเรื่องราวใดเรื่องราวหนึ่ง รวมทั้งหน่วยงานองค์กร สถาบัน การดำเนินการขององค์กรและอื่นๆ
2. ทัศนคติเชิงลบหรือไม่ดี คือ ทัศนคติที่สร้างความรู้สึกเป็นไปในการเสื่อมเสีย ไม่ได้รับความเชื่อถือหรือไว้วางใจ อาจมีความเคลือบแคลง ระแวง สงสัย รวมทั้งเกลียดชังต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือหน่วยงาน องค์กร สถาบัน การดำเนินการขององค์กรและอื่นๆ
3. ทัศนคติที่บุคคลไม่แสดงความคิดเห็นในเรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือต่อบุคคล หน่วยงาน สถาบัน องค์กรและอื่นๆ โดยสิ้นเชิง

วิธีการวัดทัศนคติ

ทัศนคติเป็นความมั่นคงทางอารมณ์ที่ตอบสนองความสอดคล้องในการกำหนดวิธีการกระทำถึงลักษณะต่างๆ ของโลก ซึ่งประกอบด้วยส่วนประกอบต่างๆ ดังนี้

1. ส่วนประกอบที่เกี่ยวกับความรู้สึก เป็นส่วนประกอบของทัศนคติซึ่งสะท้อนหนึ่งในความรู้สึกทั่วไปหรือ อารมณ์ต่อวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย

2. ส่วนประกอบกระบวนการรับรู้ เป็นส่วนประกอบของทัศนคติซึ่งแสดงให้เห็นถึงการรับรู้หรือการเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย

3. ส่วนประกอบเกี่ยวกับพฤติกรรม เป็นส่วนประกอบของทัศนคติซึ่งสะท้อนความโน้มเอียงต่อการกระทำ

การวัดทัศนคติ Likert Scale เป็นการเลือกตอบคำถามต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะที่เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยตามคะแนนที่กำหนดให้ คะแนนจะขึ้นอยู่กับระดับความเห็นด้วย ดังนั้นคะแนนรวมของทุกข้อ จะเป็นเครื่องชี้ระดับทัศนคติของผู้ตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (วิเชียร วิทยอุดม, 2547)

ทัศนคติของพนักงานทางด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานจะสามารถสื่อถึงจิตสำนึกเรื่องความปลอดภัยในการทำงานได้

2.2 ความหมายของความปลอดภัยในการทำงาน การประสบอันตรายจากการทำงาน และอุบัติเหตุ (สถาบันความปลอดภัยในการทำงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานกระทรวงแรงงาน, 2550)

ความปลอดภัยในการทำงาน มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Occupational Safety and Health” หมายความรวมถึง “ความปลอดภัยและสุขภาพอนามัยในการทำงานของผู้ประกอบอาชีพทั้งหลาย” ซึ่งผู้ประกอบอาชีพหรือผู้ใช้แรงงานนั้น อาจทำงานในอุตสาหกรรม ก่อสร้าง ขนส่ง เหมืองแร่ ป่าไม้ ประมง พาณิชยกรรม เกษตรกรรมหรืออาชีพอื่นก็ได้

การประสบอันตรายจากการทำงาน มีความหมายครอบคลุมถึง การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานและ/หรือการเจ็บป่วยหรือโรคจากการทำงาน

อุบัติเหตุ หมายถึง เหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากการที่ไม่ได้คาดคิดไว้ล่วงหน้า หรือไม่ทราบล่วงหน้า หรือขาดการควบคุม แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้วมีผลให้เกิดการบาดเจ็บ หรือความเจ็บป่วยจากการทำงานหรือการเสียชีวิต หรือความสูญเสียต่อทรัพย์สินหรือความเสียหายต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานหรือต่อสาธารณชน

2.3 แบบจำลองสาเหตุที่ทำให้เกิดความเสียหาย (Loss Causation Model)

Bird and Germain (1986) ได้คิดค้นแบบจำลองสาเหตุที่ทำให้เกิดความเสียหาย (Loss Causation Model) ขึ้นมา โดยได้พิจารณาสภาพการณ์ที่นำไปสู่เหตุการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา โดยมีแนวคิดที่ว่าเหตุการณ์มีการผสมผสานเข้าด้วยกันของปัจจัยหรือสาเหตุภายใต้สภาพการณ์ที่เหมาะสม (Multiple Cause) ได้แก่ องค์ประกอบ 4 อย่าง คือ

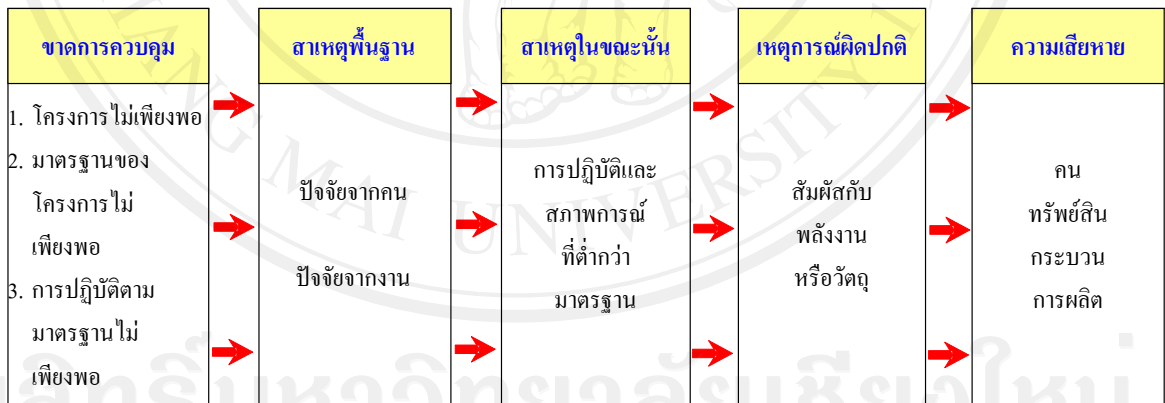
1. คน (People) ซึ่งความหมายในที่นี้มีได้หมายถึงพนักงานผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ตามแนวคิดเดิมๆ ที่เชื่อว่ากว่า 85% ของอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นมีสาเหตุจากความผิดพลาดของพนักงาน แต่ในที่นี้จะหมายรวมถึง ผู้บริหารผู้ซึ่งกำหนดนโยบาย วิธีการปฏิบัติงาน วิศวกรและผู้ออกแบบ ช่างบำรุง ผู้จัดการที่ทำหน้าที่ในการคัดเลือก จ้าง การจัดตำแหน่ง และรวมถึงหัวหน้างานที่ทำหน้าที่แนะนำให้ข้อมูล

2. อุปกรณ์ (Equipment) องค์ประกอบนี้จะเกี่ยวข้องกับเครื่องมือ และเครื่องจักรทั้งหมดที่พนักงานต้องทำงานด้วยหรือใกล้ชิด เครื่องจักรที่ติดตั้งอยู่กับที่ ยานพาหนะ อุปกรณ์ที่ใช้งานกับวัสดุต่างๆ เครื่องมือที่ต้องใช้มือทำงาน เครื่องป้องกันภัยส่วนบุคคล ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นแหล่งใหญ่ของการเกิดการบาดเจ็บ และเสียชีวิต

3. วัสดุ (Materials) รวมถึง วัตถุดิบ สารเคมีและสารอื่นๆ ซึ่งพนักงานใช้ทำงาน และเป็นส่วนประกอบในกระบวนการผลิต

4. สภาพแวดล้อม (Environment) รวมถึงทุกส่วนที่อยู่ล้อมรอบ ไม่ว่าจะเป็นตัวอาคาร รั้วที่ล้อมรอบผู้คน เครื่องมือและวัสดุ พื้นที่ผิวที่สิ่งต่างๆ ตั้งอยู่ และการเคลื่อนที่

จากองค์ประกอบดังกล่าวจึงได้มีการออกแบบจำลองสาเหตุที่ทำให้เกิดความเสียหายไว้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แบบจำลองสาเหตุของความสูญเสีย (Loss Causation Model)

ที่มา : (สถาบันความปลอดภัยในการทำงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานกระทรวงแรงงาน, 2550)

จากภาพที่ 1 แบบจำลองเกี่ยวกับการค้นหาสาเหตุของอุบัติเหตุ และความสูญเสีย (Loss Causation Model) อธิบายถึงผลหรือความสูญเสียเป็นผลมาจากเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้น (Incident) ซึ่งเกิดมาจากสาเหตุในขณะนั้น (Intermediate Causes) แต่ที่จริงแล้วเกิดมาจากสาเหตุพื้นฐานหรือสาเหตุต้นตอ (Basic Causes) ที่เกิดขึ้นมาจากการขาดความควบคุมที่ดี (Lack of Control)

โดยสามารถอธิบายแบบจำลองเกี่ยวกับการค้นหาสาเหตุของอุบัติเหตุและความสูญเสียเพิ่มเติมได้ดังนี้

1. การขาดการควบคุม (Lack of Control) การขาดการควบคุมการจัดการอย่างเพียงพอย่อมนำไปสู่ความสูญเสีย การขาดการควบคุมได้แก่

- 1.1 โครงการไม่เพียงพอกับความต้องการ
- 1.2 มาตรฐานของโครงการไม่เพียงพอหรือไม่ชัดเจน
- 1.3 การปฏิบัติตามมาตรฐานไม่เพียงพอ

2. สาเหตุพื้นฐาน (Basic Causes) คือสาเหตุที่แท้จริงที่อยู่เบื้องหลังอาการที่แสดงออกมาเป็นเหตุผลว่าทำไมการกระทำหรือสภาพการณ์ที่ต่ำกว่ามาตรฐานจึงเกิดขึ้น สาเหตุพื้นฐานแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มได้แก่

- 2.1 ปัจจัยจากคน เช่น คนขาดความรู้ ความสามารถทั้งทางกายและทางจิตใจ มีความเครียด
- 2.2 ปัจจัยจากงาน หรือสภาพแวดล้อมในการทำงาน เช่น การออกแบบวิศวกรรมไม่ดี การควบคุมการจัดซื้อไม่เพียงพอ เครื่องมือ อุปกรณ์ วัสดุไม่เพียงพอ

3. สาเหตุขณะนั้น (Immediate Causes) คือ สภาวะที่เกิดขึ้นอย่างเฉียบพลันทันที ก่อนที่จะมีการสัมผัสเป็นสภาวะที่มองเห็นหรือรับรู้ได้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ

- 3.1 การปฏิบัติที่ต่ำกว่ามาตรฐาน (Sub-standard Acts)
- 3.2 สภาพการณ์ที่ต่ำกว่ามาตรฐาน (Sub-standard Conditions)

4. เหตุการณ์ผิดปกติหรืออุบัติเหตุ/การสัมผัส (Incident/Contact) คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนเกิดความสูญเสียเมื่อสาเหตุซึ่งจะก่อให้เกิดอุบัติเหตุปรากฏขึ้นย่อมเป็นช่องทางที่ทำให้มีการสัมผัสกับแหล่งของพลังงานซึ่งสูงกว่าค่าขีดจำกัดของร่างกายที่ได้รับ เป็นผลให้การบาดเจ็บเกิดขึ้น หรือสูงเกินกว่าโครงสร้างรับได้ก็ย่อมก่อให้เกิดทรัพย์สินเสียหายของร่างกายที่ได้รับเป็นผลให้การบาดเจ็บเกิดขึ้น หรือสูงเกินกว่าโครงสร้างรับได้ย่อมก่อให้เกิดทรัพย์สินเสียหาย ตัวอย่างของการถ่ายทอดพลังงาน เช่น การชน การกระแทก ถูกหนีบ ถูกตัด การสัมผัสกับพลังงานไฟฟ้า ความร้อน ความเย็น

5. ความสูญเสีย (Loss) เป็นผลที่เกิดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์ผิดปกติหรือการสัมผัส ผลที่เกิดขึ้นอาจเป็นเรื่องเล็กน้อยไปจนถึงขั้นเสียชีวิตหรือเสียหายทั้งโรงงานก็ได้

ขั้นตอนการควบคุมความสูญเสียจากแบบจำลองความสูญเสีย (Loss Causation Model) สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2550)

1. การควบคุมก่อนการสัมผัส (Pre-Contact Control)

เป็นขั้นตอนซึ่งรวมเอาระบบ/กิจกรรมในการควบคุมความสูญเสีย เพื่อมุ่งเน้นการป้องกันก่อนที่จะสัมผัสความเสี่ยง เช่น เสริมสร้างจิตสำนึกด้านความปลอดภัย การฝึกอบรม การตรวจสอบความปลอดภัย การวิเคราะห์งานและกำหนดขั้นตอนการทำงาน การส่งเสริมสุขภาพอนามัย เป็นต้น

2. การควบคุมเมื่อมีการสัมผัส (Contact Control)

อุบัติเหตุจะมีความเกี่ยวข้องกับการสัมผัสกับแหล่งพลังงานหรือสารที่มีค่าเหนือขีดความทนทานของร่างกาย (Threshold Limit) หรือโครงสร้าง มาตรการในการควบคุมก่อนการสัมผัส ได้แก่ การเปลี่ยนรูปแบบพลังงาน การลดจำนวนพลังงาน การใช้สารเคมีที่มีความเป็นพิษน้อยกว่าแทนสารเคมีอันตราย การสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล การเพิ่มความแข็งแรงแก่ร่างกาย หรือโครงสร้างอาคาร

3. การควบคุมหลังการสัมผัส (Post Contact Control)

เป็นการดำเนินการเมื่อมีอุบัติเหตุเกิดขึ้น ดังนั้น ระบบ/กิจกรรมจะเป็นลักษณะเพื่อลดหรือบรรเทาความสูญเสียให้ต่ำที่สุด เช่น การเตรียมการรองรับเหตุการณ์ฉุกเฉิน การค้นหาสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุ/อุบัติการณ์ และการปฐมพยาบาล เป็นต้น

2.4 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บัณฑิต จารุเนตร (2546) ศึกษาเรื่องทัศนคติต่อการบริหารความปลอดภัย การรับรู้ประโยชน์การบริหารความปลอดภัย และประสพการณ์การเกิดอุบัติเหตุของพนักงาน โรงงานแม่เมาะ พบว่า พบว่า ทัศนคติต่อการบริหารความปลอดภัย มีในด้านความรู้ความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ประเด็น ปรากฏว่าเป็นประเด็นเกี่ยวกับการตรวจสอบอุปกรณ์/เครื่องมือก่อนใช้งานสามารถช่วยลดอุบัติเหตุ เมื่อผู้ปฏิบัติงานย้ายมาหรือรับเข้าปฏิบัติงานใหม่ควรปฐมนิเทศก่อนการปฏิบัติงานจริง และการรายงานสภาพความไม่ปลอดภัยจะสามารถช่วยป้องกันอุบัติเหตุได้ดียิ่งขึ้น

สิทธิศักดิ์ ทองเชื้อ (2548) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมที่มีผลต่อความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานระดับปฏิบัติการ ของบริษัท แอล ที อี ซี จำกัด จังหวัดลำพูนพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีพฤติกรรมในการทำงานเกี่ยวกับเครื่องจักร อยู่ในระดับการปฏิบัติบ่อยมาก

ในเรื่องไม่พยายามหยุดเครื่องจักรด้วยมือหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ไม่ทำงานกับเครื่องจักรที่ยังไม่ได้รับมอบหมายให้ทำ และไม่ปรับแต่งชิ้นงานหรือวัดชิ้นงานในขณะที่เครื่องจักรเคลื่อนไหวยู่ พฤติกรรมในการใช้เครื่องป้องกันอันตรายส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีพฤติกรรมในการทำงานเกี่ยวกับการใช้เครื่องป้องกันอันตรายส่วนบุคคล โดยปฏิบัติในระดับปฏิบัติบ่อยในเรื่อง ในขณะที่ปฏิบัติงาน มีการสวมอุปกรณ์ในการป้องกันอันตรายส่วนบุคคลตลอดเวลาโดยใช้และเก็บรักษาเครื่องป้องกันอันตรายส่วนบุคคลอย่างถูกวิธี ไม่ปรับปรุงแก้ไขเครื่องป้องกันอันตรายด้วยตนเอง และไม่ตัดสินใจที่จะเลิกใช้เอง ใช้เครื่องป้องกันอันตรายส่วนบุคคลตลอดเวลา แม้ว่าจะเกิดความรู้สึกไม่เคยชิน และใช้เครื่องป้องกันอันตรายส่วนบุคคลอย่างระมัดระวังเก็บรักษา ทำความสะอาดและไม่ใช้เครื่องป้องกันอันตรายส่วนบุคคลของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต พฤติกรรมในการทำงานเกี่ยวกับสารเคมี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีพฤติกรรมในการทำงานเกี่ยวกับสารเคมี โดยปฏิบัติในระดับปฏิบัติบ่อยมากในเรื่อง ไม่สูบบุหรี่ หรือดื่มน้ำหรือกินอาหาร ในบริเวณที่ทำงานเกี่ยวกับสารเคมี ปฏิบัติตามคำเตือน และข้อแนะนำในการใช้สารเคมี มีการล้างมือ หลังจากปฏิบัติงานกับสารเคมีเสร็จแล้ว และไม่ผสมสารเคมีเอง โดยยังไม่ได้รับการอบรมก่อน